

Biografisk text från 1869

Arkeologen
C G
Brunius

Biografi:

Arkeologen Carl Georg Brunius

– Återutgivning av text från 1869

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-173-5

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Det är snart 200 år sedan en ung man började kartlägga hållristningarna i Bohuslän helt på egen hand.

Det skulle dröja många år innan han publicerade sina resultat.

I den här e-boken får du träffa Sveriges förste hållristningsexpert Carl Georg Brunius.

Forskaren Brunius växte upp på landbygden men lärde sig på egen hand grekiska och var så bra i ämnet att han senare blev professor vid Lunds universitet.

I den här e-boken får du läsa om hans uppväxt, hans karriär vid universitetet och hur han blev en av Sveriges mest kända kyrkoarkitekter – och en berömd arkeolog.

Det är främst boken ”Försök till förklaringar öfver hållristningar” som Brunius är känd för. Trots att han började dokumentera hållristningar redan 1815 var det inte förrän 50 år senare som han gav ut det hela i bokform. I dag betraktas Brunius som en föregångare både för sin dokumentationsteknik och för att han faktiskt var vår allra förste hållristningsexpert.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Biografi: Arkeolog CG Brunius

Den här texten publicerades ursprungligen den 27 november år 1869 i tidskriften "Ny Illustrerad Tidning" med rubriken "Carl Georg Brunius". Texten publicerades anonymt.

Tegnérns efterträdare på den grekiska lärostolen vid Lunds universitet, har, liksom företrädaren, på en annan bana, än universitetslärarens, vunnit sin förnämsta berömmelse.

Ehuru redan 1819 af Tegnér kallad »jemngod i förmåga af båda de klassiska språkens behandling» och i den af svenskar författade latinska och grekiska literaturen egande ett namn, som af få öfverträffas, är det dock icke i Lunds universitets historia, Brunii namn går berömdt till efterverlden, dertill hans 34-åriga professorverksamhet lemnat allt för ringa spår efter sig, vare sig inom den språkvetenskapliga literaturen eller vid betraktandet af hans läroämnes standpunkt bland lärjungarne.

Det fanns hos Brunius en kärlek, som var starkare än den, han onekligen hyste för Greklands språk och literatur, en kärlek, som på det närmaste sammanhänge med hans första barndomshög, hans tidigast utvecklade anlag. Det var kärleken till nordens byggnadsmin-

nen, till byggnadskonsten såsom en schön konst, hvilken, hämmad i barndomen, återvaknade i mannaåldern då administrativa embetsåligganden dertill gifvit anledning, och, efter att i mer än tretio år ha gifvit lif och riktning åt hans förnämsta verksamhet, beredde hans namn ett varaktigt minne.

Brunius var prestson ifrån Bohuslän och föddes i Tanum den 23 mars 1792. Störväxt och stark, deltog han som gosse med mera nöje i drängarnes, i synnerhet qvarnbyggarnes, arbeten, än i det »ena nödvändiga», d. v. s. latinläsningen, men då han af det hotande straffet — att bli satt i murarlära — icke lät sig förbättras, så ung han var, utan i stället gladde sig åt ett dylikt löfte, tog man i stället hans ambition till hjälp, och nu lyckades det med latinet, ty sorgebarn ville han icke blifva och kraft och hufvud hade han nog, för att utan svårighet lära sig hvad han ville.

Så kom då Brunius in på den akademiska banan, der det då framförallt gällde, att väl skrifva och tala latin. Den viljestarke, unge Brunius gick längre, ty han skref latinsk vers och lärde sig grekiska, icke blott »novum», som presterna stundom gjorde, utan den gamla hedniska grekiskan, hvilket då var sällsynt i södra Sverige, der Tegnér först från 1812 återväckte hogen för det i Lund, der på nära hundra år ingen särskild professor i grekiska funnits, föga odlade läroämnet. Magister 1814, blef Brunius följande året docent i grekiska, och sedermera adjunkt i både grekiska och latin, sedan han i begge språkens talande och skrivande aflagt vackra prof. När 1824 Tegnér kallats till biskop i Wexiö, utnämndes också Brunius utan både förslag och specimen till hans efterträdare som professor.

Före denna tid hade Brunius under flera år vistats i Stockholm, der han utgifvit en mängd latinska versar och, jemte den bekante

fornforskaren Liljegren, en samling afbildningar och beskrifningar öfver nordiska fornlemningar. Han hade äfven på latin bekämpat »neologernas» sätt att tolka kyrkans dogmer och efter detta teologiska lärdomsprof blifvit prestvigd. Som rektor, hvartill han snart blef vald (1830), blef han ledamot af domkyrkorådet i Lund, och var dermed inne på den nya bana, som utvecklade hans naturliga anlag för arkitektens värf, visserligen icke stödda af egentligt arkitektmessiga studier, men deremot kraftigt underhjelpta af alla de resurser ett godt hufvud, en energisk tilltagsenhet och en vidsträckt literaturkännedom förläna. Han ledde de genomgripande reparationer, hvilka åren 1833—1836 omgestaltade Lunds domkyrkas inre, han fortsatt ända till 1859 att med detta storartade byggnadsmonument styra och ställa både ut- och invändigt, planerande omgifningen, uppförande nya hus i staden, för akademien och för enskilda, samt vann 1845 sin största triumf genom den af många lärde i Lund för omöjlig ansedda *höjningen af kryptan* under domkyrkan, hvilken verkställdes med ett af honom själf uppfunnet, enkelt häfttyg, och lyfte de hotande takhvalfven från två till sex tum.

Brunii rykte som arkitekt steg nu mer och mer, och han fick som sådan emottaga en mängd beställningar. Så har han uppfört eller ombyggt många kyrkor, herresäten, hus och gårdar, mest i Skåne, der man länge i byggnader med de af Brunius företrädesvis använda nischprydda, tinnade gafvelrösten af fogstruket tegel såg »den Brunius'ska stilen», men äfven längre uppåt landet. Exempelvis kunna anföras: bibliotekshuset i Lund (om- och påbyggt), biskopshuset och zoologiska museibyggnaden i Lund, n. v. folkskolehuset i Helsingborg, räddningshemmet i Stora Råby (aftecknad i N.I.T. 1865, n:o 22), herresätena Söfdeborg (ombyggnad), Skarhult (d:o), Trolleholm,

Jordeberga m. fl., reparation af kyrkorna i Wexiö, Malmö, Helsingborg, Ystad m. fl., den nybygda kyrkan i Kristinehamn, Lackslänge invid Lund, Asmundtrop m. fl skånska landkyrkor.

Under tiden utecklade sig Brunius mer och mer till konst-arkeolog. Han hade en gång mot slutet af 1820-talet harmats öfver en tysk författares uppgift, att från Sverige kunde man angående dess byggnadsmonumenter ingen upplysning erhålla, och att detta förmodligen komme sig deraf, att ingenting der fanns, som vore beskrifning värdt. Att sådant icke numera kan sägas, hvarken inom eller utom landet, därför har Brunius sört, och detta är en ära, som ingen skall taga ifrån honom. Han har utgifvit en beskrifning öfver *Lunds Domkyrka*, kortare beskrifningar öfver de gamla profana byggnadsminnena från medeltiden, *Helsingborgs Kärna* och *Glimminge Slott*, smärre monografier i tidskrifter öfver åtskilliga kyrkor samt ännu fyra stora verk, i hvilka svenska byggnadsminnen noggrannt beskrifvas: Anteckningar under tvänne arkitektoniska resor genom södra Sveriges flesta provinser, ända till Falun och Gefle, samt *Skånes* och *Gotlands* Konsthistoria, hvartill ännu kommer: »Konstanteckningar under en resa till Bornholm». Det materiel, Brunius i dessa skrifter samlat, är icke ringa, men det är icke af honom bearbetadt för den s. k. »bildade allmänheten», dertill lemnar både stilen och behandlingssättet af ämnet (särdeles i de s. k. konsthistorierna) för mycket öfrigt att önska. Men de noggranna mätningar och beskrifningar af äldre byggnader och deras olika delar och den mängd af öfriga värderika uppgifter, Brunius under sina resor insamlat och i sina arbeten nedlagt, skall alltid åt dessa bevara ett stort värde för forskare inom den nordiska konst-arkeologien och topografien. »Mera än en väckelse torde man ej skäligen kunna vänta af dilettanter», säger han i förör-

det till ett af sina arbeten, »i synnerhet som mästarne föga pretera».

Och det var Brunii ständiga sorg, att — arkitekterna icke voro hvad *han* var, om också icke han i alla afseenden var hvad *de* voro; »men», suckar han en gång, »då ingen högre vetenskaplighet ifrågakommit vid konstakademien och arkitekturen icke fått en fristad vid universitetet, så kan det naturligtvis ej vara annorlunda». Det var 20- och 30-talens konstakademi, som gifvit Brunius anledning till denna klagan, och hans egna förhållanden till öfverintendentsembetet hade väl icke heller alltid varit de vänskapligaste. Men så gåfvo också arkitekterna stundom hugg på sig, ofta nog i kyrkobyggnader; »så länge byggnadskonsten ledes af en religiös anda», utbrister Brunius sedan han beskrifvit en nybygd kyrka i Skåne, »saknas ej ett klart begrepp om det passande, men då den förfaller till ett fåkunnigt tycke och inbilsk sjelfviskhet, urartar densamma till de mest stötande misstag, i synnerhet då fråga är om anordnande af Herrans hus». En annan gång anmärker han temligen skarpt på det famösa trapphuset på Uppsala nya biblioteksbyggnad och slutar med dessa för honom och hans eristiska ställning till arkitekterna ganska karakteristiska ord: »Då s. k. arkitekter få å byggnader använda högst betydande summor, må det väl tillåtas s. k. dilettanter att gratis yttra sig derom».

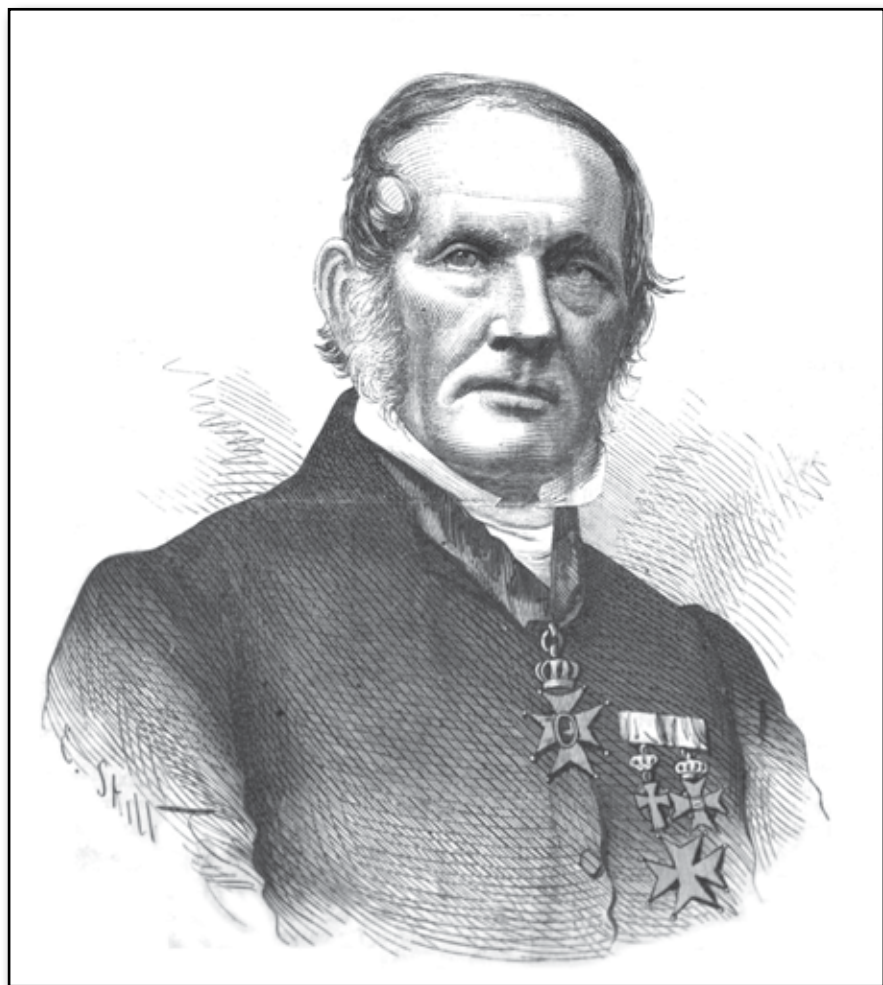
I infall, särdeles af den mera kraftiga sorten, var Brunius en mästare, och en teckning af hans person skulle vara ganska ofullständig, om den lemnade detta både namnkunniga och karakteristiska drag å sido. Som föreläsare och tentator likaväl som i umgängeslivet, bland arbetare i domkyrkan, bönder på sockenstämman eller professorer i konsistorium, tog han ofta både sista ordet och, der strid kom ifråga, segern med ett mustigt infall. Så berättas, att en gång

vid en sockenstämma, der yttrande skulle afges om den af Brunius framlagda ritning till ny kyrkobyggnad, en bonde framträdte och yrkat »att siraterna voro onödiga ty kyrkan kunde gerna vara rätt och slätt». — »Jaså», sade Brunius, och strök med detsamma sin hand temligen omildt öfver bondgubbens ansigte, »om vår Herre hade skapat dig utan några sirater, rätt och slätt i synen, hur tycker du då du skulle sett ut?» Bonden teg, utskrattad af församlingen, och »siraterna» blefvo antagna. Tentamens- och studentsamqväms-historier, deråt något Brunii svar eller infall gaf saltet, voro förr talrika och äro väl ännu icke utdöda. Vi vilja blott anföra en, heldst den för Brunius är karakteristisk nog. Mot slutet af en promotionsmiddag hade några af de unge lagerkrönte männen »på vetenskapens höjder» fått den gamle Brunius fast, och under omqväden på det vanliga temat om huru föga man *förr* behöfde kunna för att anses »lärd» emot hvad *nu* vore händelsen, avancerat upp till en för professorer något sårande skrytsamhet. Brunius hörde en stund tåligt på, men höjde derpå sitt glas och klingade med de storordige: »Skål go' herrar», afbröt han dem, »om tio år kanske herrarne inte kan' mer än någon af oss det ska' herrarne få se».

I sitt sista decennium, då Brunius lemnat både profession och domkyrka samt till slut icke mera blef ledamot i domkyrkorådet, underhöll han en liflig polemik med domkyrkans nye arkitekt, hvars åsigter och förslager i Brunius mötte det skarpaste motstånd. Samtidigt med denna polemik utgaf han, med understöd af stadsmedel, sin ofvannämnda beskrifning öfver Gotlands kyrkor och kastaler och, till sist, en skrift om hållristningarne i Bohuslän. Så småningom begynte dock i år hans krafter aftaga, och vid nära 78 års ålder afled han den 12 november i Lund, lugnt och fridfullt, omgifven af de sina.

Hans maka och tre söner öfverlefva honom.

Brunius var sedan 1847 kyrkoherde i ett prebendepastorat, var ifrån 1842 ledamot af Nordstjerneorden, från 1853 kommandör af Vasaorden samt äfven riddare af Dannebrogen och medlem af flere lärda samfund och akademier. Några af hans skrifter voro utgifna på danska och en har blifvit öfversatt till tyska.

Viktiga ord och personer

Brunius, Carl Georg.

[1792–1869] Konstnär, arkitekt och konsthistoriker som växte upp i ett av världens mest hållristningsrikaste områden, Tanum i Bohuslän. Mest känd för sin bok "Försök till förklaringar öfver hållristningar" som kom 1868.

Eristik.

Konsten att argumentera med logik.

Konsistorium.

Det beslutande organet inom universitetsväsendet är ett konsistorium där vissa av professorerna är bisittare.

Liljegren, Johan Gustaf.

[1791–1837] Fornforskare som också var riksarkivarie, riksantikvarie och professor.

Neologer.

Samlingsnamn för den teologiska och religiösa rationalismen som byggde på 1700-talets upplysning.

Novum.

Gammalt namn på ett grekiskt exemplar av Nya Testamentet.

Prebendepastorat.

Prebendepastorat. Ett pastorat som användes för att betala lön till biskopar, tjänstemän och vissa professorer.

Sirater.

Gammaldags uttryck som betyder prydnad, utsirning. Ordet kommer från tyskans "zierat".

Tegnér, Esaias.

[1782–1846] Svensk poet. Tegnér var professor i grekiska vid Lunds universitet mellan 1812 och 1824 då han tillträdde en tjänst som biskop i Växjö. Han blev ledamot av Svenska Akademien år 1819.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott«"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"
- "Solgudens yxa och Tors hammare"

Arkeologi

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikinger

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)